

WITTE ZUSTERS HONDERD JAAR IN ESCH

door Nettie v.d. Langenberg-Scheepers

Op 7 mei 1995 werd er feest gevierd in Esch. Samen met de Witte Zusters en de Essche gemeenschap. Men vierde het honderd jarig jubileum van "Huize Sancta Monica".

Reeds honderd jaar zijn de zusters woonachtig in Esch. Een goede reden om eens terug te kijken op het leven en het werk van de zusters.

Het ontstaan van de congegratie

Het is allemaal begonnen in 1869, toen er een ernstige hongersnood heerste in Algiers, Noord-Afrika.

Twee jaar te voren was er een nieuwe bisschop voor Algiers benoemd namelijk Mgr. Charles Lavigerie. Deze man werd in 1825 geboren te St. Esprit bij Bayonne in Frankrijk. Hij werd op 2 juni 1849 priester gewijd en na het behalen van twee doctoraten gaf hij college aan de Sorbonne te Parijs. Op 5 maart 1863 werd hij tot bisschop van Nancy benoemd. In 1866 werd hij voor de keuze gesteld, de bisschopszetel van Lyon te aanvaarden of de door gouverneur Macmahon aangeboden zetel van Algiers. Hij koos voor het laatste. In Algiers werd hij vooral getroffen door de grote kloof tussen christen en moslim gelovigen, maar tegelijkertijd ontdekte hij de rijkdom van de Arabische beschaving.

Hij begon met een weeshuis op te zetten voor de honderden rondzwervende kinderen, die opgevangen en verzorgd moesten worden. Al snel was duidelijk dat hij deze taak niet alleen kon klaren en derhalve zocht hij in Europa naar mensen die bereid waren zich in te zetten voor dit werk. Lavigerie pleitte ervoor dat dit werk uitgevoerd zou worden door mensen van verschillende nationaliteiten. In 1868 stichtte hij in Algiers de Sociëteit van de Witte Paters.

Al snel bleek echter dat er een grote behoefte bestond aan vrouwelijke pioniers om daadwerkelijk door te kunnen dringen tot en directe hulp te kunnen verlenen aan de Algerijnse en Arabische vrouwen. Hierdoor kwam Lavigerie ertoe om een missiecongegratie van zusters te stichten, speciaal voor Afrika. Zijn visie was daarbij gericht op heel Afrika en hij zag Alge-

rie als de poort die toegang zou geven tot het gehele continent. Om dit doel te verwezenlijken was het nodig in verschillende landen huizen te openen om meisjes te ontvangen die zich aangetrokken voelden tot het missie-ideaal van de pas opgerichte congegratie.

Een van de lijfspreuken van kardinaal Lavigerie was: "Gij moet de mensen benaderen in alle uiterlijke gewoonten, vooreerst door de taal, door de kleding, het voedsel, naar het voorbeeld van de Apostel". Het is vanuit deze gedachte dat het habijt van de Witte zusters en de Witte paters veel leek op de kleding van de Arabieren en de Moslims.

In 1882 werd Lavigerie door Paus Leo de dertiende tot kardinaal benoemd. De laatste jaren van zijn leven, wijdde hij aan de strijd tegen de slavenhandel. Op 26 november 1892 stierf kardinaal Lavigerie op 67 jarige leeftijd te Algiers.

Hoe kwamen de zusters in Esch terecht?

Moeder Marie Salomé, geboren 3 maart 1847

Het witte kled

Het witte kled en de lange sluier kan vergeleken worden met het witte kled en de lange sluier van Algerijnse of Arabische vrouwen.

Rozenkrans

Deze is te vergelijken met de kralensnoer van de Moslims.

Het rode koord

Het kruis dat de zusters dragen hangt aan een rood koord.

Dit staat voor het martelaarschap. Deze kleur werd aanbevolen door Paus Leo de dertiende aan kardinaal Lavigerie in augustus 1887, omdat de zusters namelijk naar een land van martelaren gingen.

te Plouguerneau in Bretagne, overleden op 18 oktober 1930 was de eerste algemeen overste van de zusters. De eerste Nederlandse zuster, Sophia Wouterlood, trad in te Lyon in Frankrijk, waar toen het eerste postulaat was. Later werd er in Wijk bij Maastricht het eerste Nederlandse vormingshuis geopend op 19 oktober 1887. Op 21 maart 1893 vertrokken de zusters uit Maastricht en vestigden zij zich in Vught. In het dagboek van de communiteit lezen we: "Aangekomen op het station te Vught vinden ze daar Pater Overste van Boxtel, die hen tegemoet komt met een weldoenster Mevr. de Leijer, die hen mee neemt naar haar huis. De zusters blijven zes dagen bij deze dame en de 29 maart doen zij hun intreden in het nieuwe huis "Sophiae Domus" (Huis van de Wijsheid). De burgemeester van Vught nam zelf de kosten op zich van het transport van de meubels van de communiteit."

In maart 1894 waren er 13 postulanten, onder wie 3 Duitse.

Het huis was overvol. Twee gangen werden als slaapzaal ingericht en het koetshuis als studiezaal. Langzamerhand moest men gaan uitkijken naar een ander onderkomen. De zusters die op bedeltocht gingen, hadden maar matig succes, ondanks ongelooflijke inspanningen. Toch kon men in december 1894 een stuk grond kopen waarop een definitief postulaat gebouwd kon worden. Het werd door de zusters omschreven als "een afgelegen plaats zonder bureu. We hoeven dus niet bang te zijn om bespied te worden".

De aankoop van de grond

Het terrein waar de zusters tevoren naar hadden gezocht, moest ongeveer twee hectaren groot zijn. In de Essche Hei, langs de Gestelse weg, lagen vier heidepercelen die - als ze konden worden samengevoegd - de gezochte 2 hectaren konden vormen. De eigenaren van de vier percelen waren allereerst het Gemeentebestuur van Esch, vervolgens drie ongetrouwde zoons van Francis van den Braak, verder de klompenmaker Adrianus van Iersel met zijn zes minder-

jarige kinderen en tenslotte Maria van den Braak die getrouwd was met Cornelis Konings. Als aspirant-koper van de heidepercelen was voor de Zusters opgetreden de Witte Pater Louis Jamet. Hij was overste van het missiehuis St. Charles op Hal (Boxtel) dat een paar jaar eerder was gebouwd. Pater Jamet wist met de vier eigenaren tot een vergelijk te komen. Voor het stuk hei dat pater Jamet wilde aankopen van het gemeentebestuur, was een besluit van de gemeenteraad en goedkeuring van Gedeputeerde Staten nodig. De notulen van de gemeenteraad vormen nu een mooie bron van informatie¹.

Zand voor de weg

Zo weten we daaruit dat het gemeentebestuur van Esch het heideperceel gebruikte om er zand te halen dat nodig was voor het onderhoud van de openbare weg. Een deel van het perceel was verhuurd voor twee gulden vijftig aan Jan van de Ven. In de Memorie van Toelichting op het raadsvoorstel tot verkoop aan de Zusters, is te lezen dat het heideterrein voor de Gemeente weinig opleverde. De verwachting wordt uitgesproken dat het te bouwen klooster zal strekken "tot bevordering van de algemene welvaart" en dat de gehele aanleg van klooster, tuin en bosch, zal bijdragen aan de verfraaiing van de Gemeente. Het raadslid H.J. van den Braak (een van de drie zoons van Francis die, privé ook een stuk heide aan de Zusters verkochten) gaf in de raadsvergadering ter overweging om de opbrengst van het perceel gemeentehuis te gebruiken "tot het plaatsen van nog enige straatlantaarns". Met algemene stemmen besloot de raad nog drie straatlantaarns te plaatsen. Zo hebben de Witte Zusters door hun komst niet alleen bijgedragen aan de verfraaiing van Esch, maar ook aan de verlichting van het dorp. Misschien heeft hun komst naar Esch ook een doorslaggevende rol gespeeld bij de aanleg van het station in die tijd.

Akte passeerde op het raadhuis

Interessant is te weten dat de notariële akte van

de verkoop van de hei aan de Zusters, gepasseerd is op het Gemeentehuis van Esch². Op drie november 1894 zijn daar samengekomen de notaris Josephus W.B. Kerstens uit St Michielsgestel (voor het opmaken van de akte); de burgemeester van Esch Johannes F. van Leeuwen en zijn gemeentesecretaris Albertus F. van Roosmalen. Zij traden op als de verkopers van de gemeente Esch. Voorts waren aanwezig: drie zonen van Francis van den Braak te weten Hendrikus, Martinus en Adrianus. Zij waren tezamen eigenaren van één heideperceel. Cornelis Konings en zijn vrouw Maria van den Braak. Zij was eigenares van één perceel en klompenmaker Adrianus van Iersel als voogd over zijn zes minderjarige kinderen, vergezeld van de toeziende voogd Johannes van Iersel. Van Iersel en kinderen waren eigenaren van het vierde heideperceel. Bij het passeren van de Akte waren op het raadhuis als getuigen verder aanwezig de kastelein C. Philippus (zijn herberg stond vrijwel naast het raadhuis op de hoek Dorpsstraat - Haarenseweg en de dorpsveldwachter Jacobus Vlassak. En tenslotte was daar de koper, de Witte Pater Louis Hyacinth Jamet, overste van St. Charles en voorzitter van de St. Charles Stichting die formeel de nieuwe eigenaar werd van het bouwterrein. Dat het passeren van de Akte niet - zoals gebruikelijk - plaats had in het notariskantoor te St. Michielsgestel maar in het gemeentehuis van Esch, is zeer wel verklaarbaar. De verkopers van de hei en de getuigen woonden allemaal in de naaste omgeving van het raadhuis. Er was geen openbaar vervoer met tram of trein tussen Esch en Gestel. Voor de verkopers en de getuigen was het dus moeilijk om uit Esch naar St Michielsgestel te reizen. Daar komt bij dat de Gestelse notaris Kerstens wellicht zelf over een paard en een sjees beschikte. En wie weet: misschien heeft de notaris van Gestel naar Esch reizende, bij St. Charles pater Jamet wel opgepikt.

Wie verkocht wat voor hoeveel?

Het Gemeentebestuur van Esch verkocht kad.B 625, groot 43 aren voor een bedrag van hon-

derdnegenzestig gulden. De drie gebroeders verkochten kad.B 795, groot 49 aren en 90 ca voor een bedrag van driehonderdvijftig gulden. Maria van den Braak verkocht kad.B 794, groot 59 aren en 10 ca voor een bedrag van tweehonderdvijftig gulden en Adr. van Iersel verkocht kad.B 762 en 763, groot 64 aren en 80 ca voor een bedrag van vijfhonderdvijftig gulden. De totale koopsom voor 2 hectaren 16 aren en 80 centiares bedroeg duizenddriehonderdnegentien gulden. Omgerekend is dit ruim zes cent per vierkante meter. De koper betaalde daarboven de overschrijvings- en notariskosten.

De komst naar Esch !

In het dagboek van de gemeenschap, wordt de komst als volgt beschreven:

4 mei 1895, eerste steenlegging. (De gedenksteen is nu nog te zien boven de voordeur.)

20 februari 1896, ons nieuwe huis in Esch is bijna klaar en we rekenen er op dat we na Pasen kunnen verhuizen. De bewoners van het dorp zijn erg aardig voor ons en bieden ons nu reeds hun karren aan om het meubilair te verhuizen.

9 maart, de installatie van het nieuwe postulaat brengt veel beweging in onze gemeenschap. De overste moet er vaak op uit, de ene keer om naar het naaste dorp te gaan, dan weer naar Esch om orders te geven aan de werklui, die niet zo gehaast schijnen te zijn als wij.

14 maart, de overste en zuster Willibrord gaan op bezoek bij de pastoor van Esch om hem mee te delen, dat we er op rekenen, spoedig zijn parochianen te worden. De pastoor (Alphons Sprengers) ontvangt hen hartelijk en geeft zelfs aanwijzingen hoe de sympathie van de burgemeester en de gemeente te winnen. De zusters volgen zijn raad op en gaan een bezoek brengen bij de burgemeester. Deze schijnt zeer ingenomen omdat wij het aantal inwoners van Esch komen vergroten, want er zijn er nu maar amper 400.

23 maart, sinds enkele dagen is iedereen druk in de weer met inpakken. De vrachtwagen van Mijnheer van Leeuwen komt vandaag de eerste

lading ophalen.

27 maart, vandaag vertrekt er weer een tweede lading naar Esch. Een zuster en een postulant gaan mee en zijn verwonderd om op het terrein een groep mensen bezig te zien met het plaatsen van een ereboog, versierd met guirlandes en slingers.

30 maart, tegen acht uur komt een rij karren onze inventaris ophalen en dat nog wel gratis. Het is gemakkelijk om die goede boeren te zien, op hun paasbest gekleed en de paarden opgesmukt met linten en dat alles uit puur meeleven met die arme zusters, die ze toch slechts kennen van horen zeggen. Het inladen gaat zeer ordelijk, maar de bewoners van ons boerenhof weigeren in te stappen: geiten, kippen, haan en hond willen stuk voor stuk de laatste zijn. Toch kan de eerste stoet al om elf uur vertrekken, gevolgd door een tweede in de namiddag. Na het middageten nemen de postulanten afscheid van *Sophiae Domus*. En dan op weg naar Esch. Bij aankomst gaan we eerst naar de kerk. Mijnheer pastoor nodigt ons uit om binnen te komen en in de pastorie de verhuishagens op te wachten. Tegen drie uur gaan we naar het postulaat. De zon schijnt en de driekleur wappert in de wind. De grote poort is in een ereboog veranderd en een aantal genodigden staat te wachten om ons te verwelkomen. Een klein meisje biedt bloemen aan aan moeder overste zuster Saint Paul en dan nodigen de paters ons uit om bezit te nemen van ons nieuwe huis. Na een toetje door het huis gaan we naar buiten om de mensen te bedanken voor de eer en het warme onthaal dat ze ons gegeven hebben. We denken dat het afgelopen is maar nee hoor. Een grote jongen zet het Wilhelmus in en iedereen zingt van harte mee. Laval, onze knecht, ontpopt zich als een kelner en laat bier en sigaren aanbieden. De meisjes worden uitgenodigd om het huis te komen bezichtigen, als alles in orde is krijgen ze koffie met peperkoek. Zo zoetjes aan gaat iedereen weer huiswaarts, maar een twaalf-tal boeren uit de buurt blijft nog om de laatste karren uit te laden, die pas tegen 9 uur 's avonds zijn aangekomen.

Het gebouw "Sancta Monica"

De ontwerper was Joh. de Vries- Paddenburg.

De aannemers waren Joh. de Koning en H. van Kerkoerle, allen afkomstig uit Boxtel.

1895 : 4 mei eerste steenlegging.

1896 : 30 maart wordt het huis in gebruik genomen. Een dag later wordt het door de de overste van de Witte Paters L. Jamet in gezegend.

Verbouwingen.

1926 : washuis en er boven een slaapzaal.

1932 : étage tussen begane grond en slaapzaal, linkerzijde.

1935 : vergroting eetzaal en er om heen een galerij.

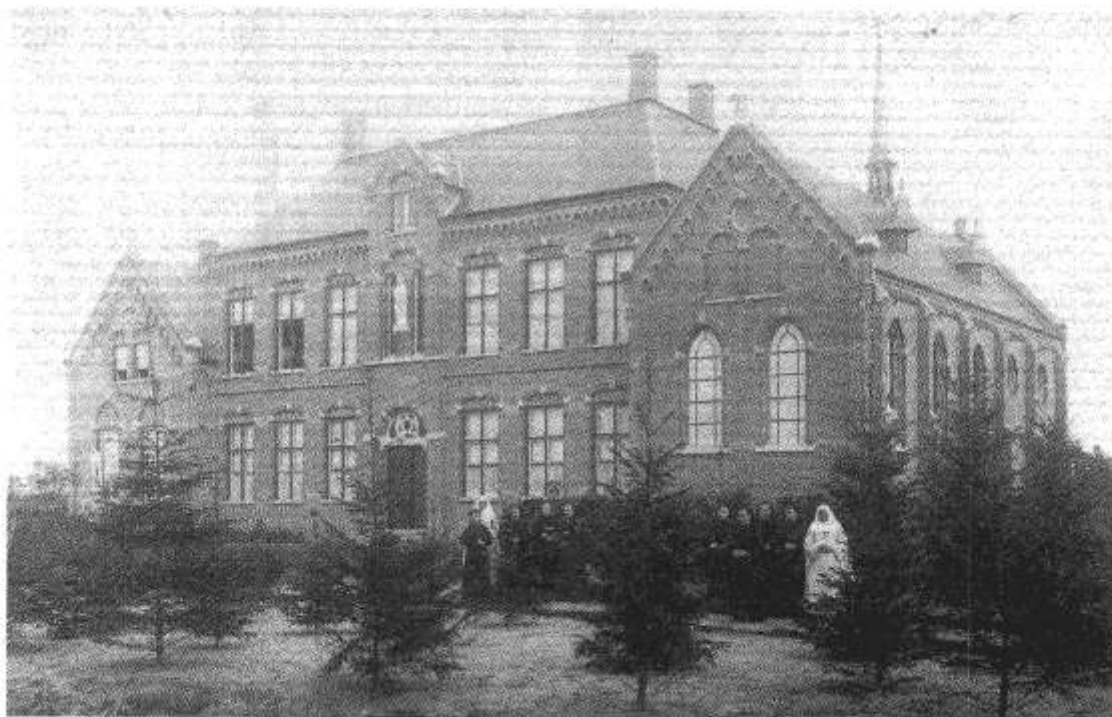
Op 5 januari 1935 is de waarde van het huis f15.000 en de inboedel f 500

1952 : bouw nieuwe kapel, de oude kapel werd verbouwd in 2 zalen en boven zoals linker gedeelte.

Doordat de kloosterkapel gedeeltelijk gesloopt werd had in mei 1952 in de parochie kerk van Esch de inkleding van 8 postulan ten plaats. Vijf novicen werden geprofest en deden haar eerste tijdelijke gelofte. S.H. Hackfoordt was in die tijd pastoor van Esch.

1964 : bouw van "Huize Champignon" bij de vijver. Huisvesting voor emeritus Pastoor Gommers.

1966 : grote interne verbouwing. Na deze verbouwing is het beeld van Monica, dat geschonken was door enkele dames uit Vught, van de voorgevel verdwenen.

Met welk doel werd "Huize Monica" in Esch gebouwd ?

Het doel van de congregatie van de Witte Zusters van Onze Lieve Vrouw van Afrika was, jonge vrouwen te vormen en op te leiden als religieus en missionaris voor Afrika. Deze opleiding bestond uit verschillende fases.

Het postulaat duurde zes maanden. Hierna volgde het noviciaat dat anderhalf jaar duurde. Dan deed men de eerste gelofte voor een jaar. Dit herhaalde zich zes maal, zes jaar dus. Hierna deed men de eeuwige gelofte.

Van 1895 tot 1934 was er in Esch alleen maar een postulaat. Het noviciaat was in Algiers. Vanaf 1934 tot 1940 was het noviciaat in Venières in Frankrijk. Juist voor het uitbreken van de oorlog in 1940 werd Esch noviciaat. "Huize Monica" is dat van 1940 tot 1966 ge-

 Postulaat der Zusters Missionarissen van O. L. Vrouw van Afrika.
(Witte Zusters van Kardinaal Lasierie, Esch-bij-Boxtel)
Uganda - Moeder Clover te Mubaga

Op aanvraag zijn Missiebusjes verkrijgbaar.

St. Monica-stichting der Witte Zusters
Esch bij Boxtel.

weest. Vanaf die tijd funktioneerde het o.a. als opvang huis voor zusters die terug komen uit Afrika. Toen "Huize Monica" een opleidingshuis was, waren er nauwelijks directe contacten met de bevolking van Esch. Hier is pas later verandering in gekomen. De staf van "Huize Monica" bestond toen uit 5 à 6 zusters. Moeder overste, die tevens novicemeesteres was en een assistente van de novicemeesteres. Een zuster voor de tuin, een voor de keuken en een voor het naaiwerk. Er was een franse zuster, die franse les gaf. Er werd ook een of twee maal per week onderricht gegeven door een van de Witte Paters van St. Charles. Voor 1940 werd er in het klooster alleen maar frans gesproken. Dit was de voertaal van de congregatie. Toen Esch noviciaat werd eiste de bisschop dat er voortaan Nederlands gesproken werd. Door de oorlog waren er geen mogelijkheden om weg te gaan. Vanaf 1948 startte men in Algiers met een internationaal jaar. De zusters, die hun eerste tijdelijke gelofte aflegden, gingen een jaar naar Algiers. Hier werden zusters van alle nationaliteiten gezamenlijk gevormd voor hun werk in de missie.

Hun apostolaat hield in, zich inzetten op het gebied van:

- pastorale catechese
- inspringen in noodsituaties
- bevrijding van de vrouw
- onderwijs
- gezondheidszorg
- jeugdzorg.

*Esch 1925:
het vertrek
van de
Postulanten
naar Afrika*

Honderd jaar lang zijn er vanuit Esch vrouwen vertrokken met een "Missie". Heden ten dage zijn er nog maar enkelen actief werkzaam in Afrika. Er melden zich ook nauwelijks nieuwe postulanten aan. Men zou kunnen zeggen dat de doelstelling van kardinaal Lavigerie: "De Afrikanen, eenmaal christen en apostel geworden, zijn geroepen om het duurzame werk voort te zetten", is bereikt. De Afrikanen hebben het van hen over genomen. Slechts één brabantse postulant is nu in vorming.

Toch zijn en blijven de zusters nog steeds mensen met een missie. Hun werkgebied heeft zich alleen verplaatst naar een ander kontinent! Hun spiritualiteit dragen ze nog steeds uit. Ze behoren o.a. bij de werkgroep religieuzen tegen vrouwenhandel, of werken op het "Inloopschip" in 's-Hertogenbosch, of zijn werkzaam

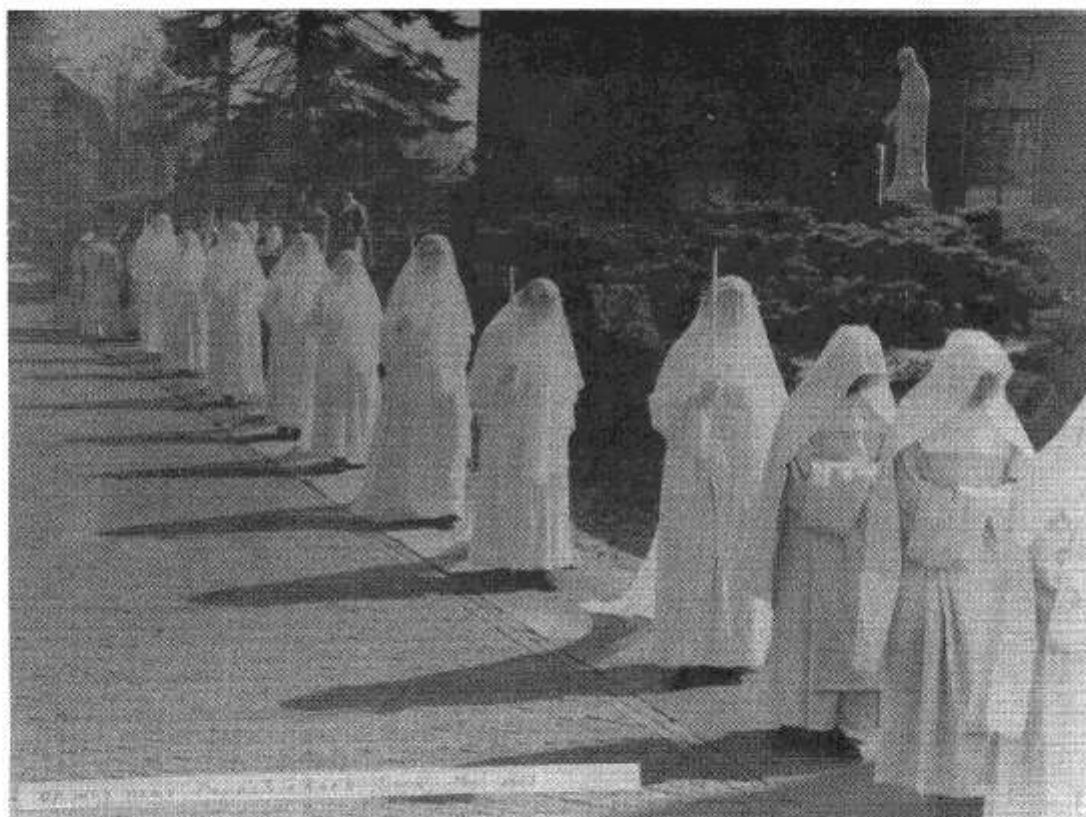
in de medische zorg voor zwervers en illegalen in Amsterdam. Een zuster is werkzaam bij het Liliane Fonds voor gehandicapten in de Derde Wereld. Er worden ook taallessen gegeven aan Afrikanen of allochtonen uit andere landen. De Witte zusters zijn nu ook veel meer dan vroeger direct betrokken bij de Essche gemeenschap. Ze zijn vertegenwoordigd in het M.O.V., de parochieraad en het ouderen- en dameskoor. Ook leggen zij regelmatig ziekenbezoeken af.

Op de dag van hun honderd jarig bestaan, werden zij weer net als honderd jaar geleden, met paard en wagen opgehaald. Dit maal om samen met de Essche gemeenschap de liturgie te vieren. "De zon scheen, de driekleur wapperde", voor de zusters leek het, "Een stukje Afrika op Essche bodem".

Dit artikel kwam tot stand dankzij, de enthousiaste medewerking van de Witte zusters, W. de Bakker en A. v.d. Braak.

1. Notulen gemeenteraad Esch. G.A. Esch nr 408

2. Notarieel archief notaris Kerstens St. Michielsgestel 1894 nr 120 R.A. den Bosch.

Op weg naar Parochiekerk Esch, 1952

Namen van Witte zusters uit onze heemkunde kring

9 mei	1894	Adrienne Rommen	Helvoirt
8 mei	1895	Lucie de Bresser	Helvoirt
3 okt.	1898	Maria Verstijnen	Haaren
10 april	1912	Adriana Koolen	Oisterwijk
2 sept.	1915	Cornelia v.Iersel	Helvoirt
19 maart	1932	Elisabeth Heesters	Haaren
24 maart	1933	Johanna Berkelmans	Helvoirt
6 april	1935	Wilhelmina v.Rijsewijk	Berkel
4 sept.	1951	Johanna v.d. Ven	Udenhout
10 maart	1953	Adriana Simons	Helvoirt
2 jan.	1959	Hendrika Freyse	Oisterwijk

Intredes - uitgetreden als postulant of novice

april 1889 - juli 1891	Arnolda Schuurmans	Helvoirt
okt. 1898 - nov. 1899	Helene Roodklif	Oisterwijk
dec. 1905 - okt. 1906	Jeanne Eijkemans	Oisterwijk
april 1912 - mei 1913	Marie van de Pas	Esch

aug. 1920 - mei 1922	Francien v.d.Berg	Berkel
dec. 1953 - dec 1955	Francisca v.d.Grint	Helvoirt
dec. 1955 -	Maria Marcelissen	Oisterwijk

Er zijn 497 Nederlandse jonge vrouwen die professie hebben gedaan in de congregatie van Onze Lieve Vrouw van Afrika.

Bovendien zijn er 196 meisjes ingetreden maar weer weg gegaan als postulant of novice. Zij vonden hun roeping elders.

Huizen in Nederland van de zusters van O.L. Vrouw van Afrika 1887 - 5 mei 1995

Wijk-Maastricht	Hooge Brug str.	Postulaat	1887-1893
Vught	Sopia burcht	Postulaat	1893-1895
Esch	Gestelseweg	Postulaat	1896-1940
Boxtel	Rechterst Villa Pfaff		
	aankoop van de villa Grols,		
	afd zieken		1938-1969
Sterksel	Albertlaan	bejaardenhuis	1948-1995
Maarn	Amersfoortseweg	Postulaat	1948-1963
Santpoort	Wüstelaan		1962-1968
	Hulp voor keuken van het college		
Mook	Bovensteweg	Postulaat	
		Noviciaat	1967-1975
Boxtel	Bernhardstr.	Provincialaat	1969-1995
	Adrianastr.	Studiezusters	1969-1989
Oss	Anrooystr.		
	Werkende zusters voor de zieken		1970-1980
Rotterdam	Statenlaan		1971-1992
Den Bosch	Ant. Derkinderenlaan		1971-1995
Vorstenbosch	Kerkstraat		1972-1980
Vught	Boxtelseweg		1974-1995
	Een gedeelte van Huize Steenwijk werd		
	door de zusters gehuurd. In september		
	sluit dit klooster van de Fraters van Tilburg		
Heerlen	Franciscusweg		1977-1995
Rotterdam	Rochusstr.		1977-1986

De huizen in Sterksel, den Bosch, Boxtel en Esch zijn nog steeds in gebruik. In Boxtel, Warmond, Etten-Leur en Reuver zitten momenteel verschillende Witte zusters in klooster bejaardenoorden samen met religieuzen van andere gemeenschappen.

In Kaatsheuvel zitten twee zusters in bejaardenhuis "De Vossenbergh".